

Den 27. april 2000

Det Etske Råds besvarelse af kirkeministerens henvendelse om eventuel genanvendelse efter kremering af metal fra hofteproteser

RESUME

Det Etske Råd har på sit møde den 27. – 28. april 2000 behandlet kirkeminister Margrethe Vestagers anmodning om en udtalelse vedrørende en aftale, der er indgået mellem Danske Krematoriers Landsforening og et hollandsk firma om omsmeltning og genbrug af metal fra proteser.

Det Etske Råd tager klart afstand fra en eventuel frasortering og udnyttelse af guld fra tænder og smykker, som har været nævnt i medierne, og rådet har med tilfredshed bemærket, at krematorierne i Danmark og deres forening ikke har lagt op til en sådan praksis.

Det anerkendes samtidig, at der med hensyn til metalproteser og andet, som på grund af størrelse ikke kan finde plads i urnen, foreligger et konkret praktisk problem, som bør finde en etisk acceptabel løsning i overensstemmelse med det generelle krav om sømmelig behandling af afdødes lig.

Det Etske Råd ser ingen problemer i en permanent nedgravning på kirkegården af metalproteser m.v., der ikke kan forurene. Omsmeltning kan også accepteres som en kontrolleret og etisk forsvarlig løsning på bortskaffelsesproblemet under forudsætning af, at bortskaffelsen og omsmeltningen tilrettelægges på en sådan måde, at der ikke i den forbindelse sigtes på økonomisk vinding.

Efter Det Ethiske Råds opfattelse bør der således ikke i krematorierne ske en kommercialisering af den nødvendige bortskaffelse af proteserne. Det betyder, at omkostninger ved gennemførelsen af omsmeltingen m.v. bør betragtes som en almindelig driftsudgift for krematorierne, og at den metalværdi, der eventuelt måtte foreligge efter omsmeltingen, bør medgå til generel nedsættelse af krematoriernes driftsudgifter og ikke udloddes til andre formål.

Rådet anbefaler konkret, at kirkeministeren fastsætter bindende regler om, at ædelmetaller fra smykker og tænder samt rester fra ting, som den døde er givet med i kisten, ikke må sorteres fra, men så vidt muligt skal følge asken i urnen, samt at eventuel omsmelting af metalproteser m.v. skal foregå efter regler, der svarer til rådets anbefalinger.

I. SAGENS BAGGRUND

I brev af 7. februar 2000 har kirkeminister Margrethe Vestager henvendt sig til Det Ethiske Råd med anmodning om en udtalelse.

Baggrunden for ministerens henvendelse var, at hun i den senere tid var blevet præsenteret for en problemstilling, som indebærer en stillingtagen til nogle principielle etiske spørgsmål, der relaterer sig til såvel den gældende begravelseslovgivning som konsekvenserne af den teknologiske udviklingen inden for sundhedsområdet.

Konkret peger kirkeministeren på, at Danske Krematoriers Landsforening, som er en interesseorganisation for landets krematorier, efter det for ministeren oplyste har indgået en aftale med et hollandsk firma om afhentning af metalproteser med henblik på omsmelting for genbrug af metallet. Ifølge ministerens brev indebærer aftalen, at den enkelte krematoriebestyrelse kan beslutte at gøre brug af ordningen.

I brevet oplyser ministeren om det retlige grundlag for krematoriernes virksomhed, at det i lov nr. 346 af 26. juni 1975 om begravelse og ligbrænding i § 4 er bestemt, at det er kirkeministeren, som fastsætter nærmere regler om begravelse og ligbrænding. I medfør af denne bestemmelse har Kirkeministeriet i cirkulære nr. 221 af 1. december 1975 i § 7 fastsat, at krematoriets bestyrelse skal påse, at ligets behandling og brænding skal foregå sømmeligt, og i § 8 er det om asken bestemt, at denne umiddelbart efter brændingen skal opsamles i dertil bestemte beholdere (urner), som straks forsynes med krematoriets segl og afdødes navn.

Det er de enkelte krematoriestyrelses ansvar at sørge for, at disse regler overholdes. Det indebærer bl.a., at hvis der efter brændingen findes større metalproteser o.l., der ikke kan indeholdes i urnen, skal disse opsamles og bortskaffes på en sømmelig og etisk forsvarlig måde. Det oplyses i kirkeministerens brev, at dette typisk sker ved, at de samles sammen og senere nedgraves på kirkegården. Den indgåede aftale med det hollandske firma er således et alternativ til denne bortskaffelsesmetode.

Da kirkeministeren finder, at den nævnte aftale rejser nogle principielle etiske spørgsmål, som det er relevant at få grundigt debatteret på generelt plan, har hun anmodet Det Ethiske Råd om at behandle problemstillingen og give hende en tilbagemelding herom. Ministeren oplyste i samme forbindelse, at hun agtede at meddele krematoriestyrelserne, at de indtil videre ikke kunne gøre brug af den aftale, som Danske Krematoriernes Landsforening har indgået vedrørende genbrug af proteser fra afdøde.

II. BEHANDLINGEN I DET ETISKE RÅD

Med henblik på at forberede sagens behandling i Det Ethiske Råd har rådet nedsat en mindre arbejdsgruppe bestående af rådets formand Erling Tiedemann, overlæge Ole Hartling og chefsygeplejerske Lisbet Due Madsen.

Forud for behandlingen på rådets møde den 27. – 28. april 2000 har arbejdsgruppen taget kontakt med Danske Krematoriers Landsforening v/ formanden, kirkegårdsleder Claes Foghmoes, med foreningen Danske Bedemænd v/ hovedbestyrelsesmedlem Per Olsen og med Foreningen for Kirkegårdskultur v/ formanden, provst Leif Arffmann. Arbejdsgruppen har endvidere aflagt besøg på Gladsaxe Krematorium, hvor kirkegårdsleder Dick Kreinøe og krematorieassistent, gartner René Møller tog imod; arbejdsgruppen har her ved selvsyn dannet sig et indtryk af de problemer omkring kremeringen, som har givet anledning til sagen.

De nævnte har alle beredvilligt stillet sig til rådighed og besvaret en række spørgsmål, men i overensstemmelse med Det Etske Råds praksis understreges det for god ordens skyld, at alene rådet har ansvaret for fremstillingen i det følgende.

III. FAKTUELLE FORHOLD

a. Aftalen med det hollandske firma

Med hensyn til den aftale, som Danske Krematoriers Landsforening efter det over for Kirkeministeren oplyste har indgået med et hollandsk firma, skal det fremhæves, at der iflg. foreningens formand, Claes Foghmoes, ikke foreligger nogen skriftligt indgået aftale, men alene en mundtlig aftale. Det Etske Råd har således ikke haft mulighed for at basere sine overvejelser på en skriftlig dokumentation af den indgåede aftale.

Foreningens formand har dog oplyst, at aftalen er indgået mellem Danske Krematoriers Landsforening og firmaet Orthoscrap, som varetager indsamling og miljøbevidst genanvendelse af metalaffald. I henhold til aftalen leverer firmaet et antal kasser beregnet på indsamling af indopererede proteser og lignende, som ligger tilbage efter kremeringen. De foreløbige leverede kasser henstår for tiden på kirkegården i Næstved, idet den videre udvikling afventer kirkeministerens endelige stillingtagen, men tanken har været, at kasserne skulle fordeles til krematorierne i Danmark. Orthoscrap ville herefter sørge for afhentning, sortering og transport til Uddeholm i Sverige, hvor firmaet Uddeholm Technology skulle omsmelte proteserne til metalgranulater, der kan aftages af

specialiserede støberier med henblik på fremstilling af forskellige færdigvarer. Krematorieforeningen har ved indgåelsen af aftalen lagt vægt på, at der er tale om et lukket system i Orthoscraps regi: firmaet sikrer ifølge aftalen, at al transport foregår i lukkede kasser, at alle proteser omsmeltes, så deres metalindhold ikke efterfølgende kan identificeres, - og at det hele i øvrigt foregår på en ordentlig og respektfuld måde.

Ifølge aftalen skal Danske Krematoriers Landsforening påtage sig de udgifter, der er forbundet med transporten fra krematorierne til Uddeholm. Firmaet Orthoscrap har givet tilsagn om, at det overskud, der eventuelt måtte opstå ved videresalg af metalgranulat hidrørende fra hofteproteser, vil blive udbetalt til Danske Krematoriers Landsforening, men den mundtlige aftale er ikke yderligere detaljeret på dette punkt. Foreningens formand har i den forbindelse fremhævet, at aftalen ikke er indgået med sigte på et økonomisk resultat, men alene med henblik på at løse det praktiske problem for krematorierne, som er opstået som følge af det stigende antal proteser, som ikke kan forbrændes ved kremeringen. Foreningen har indgået aftalen i tillid til, at Orthoscrap i samarbejde med Uddeholm Technology ville kunne løse dette problem for krematorierne, og der er ikke aftalt noget særligt om voldgifts- og opsigelsesbestemmelser, idet det er opfattelsen i foreningens bestyrelse, at aftalen når som helst kan bringes til ophør, hvis man fra krematoriernes side ikke er tilfreds med den.

Den indgåede aftale forpligter i øvrigt ikke det enkelte krematorium, hvis ledelse selvstændigt tager stilling til, om man ønsker at benytte den. Af de 32 krematorier i Danmark havde 8 nået at tilslutte sig aftalen, inden kirkeministeren gav meddelelse om, at krematorierne indtil videre ikke kunne gøre brug af den. Holdningen hos bestyrelserne for de resterende krematorier kendes ikke, idet disse har sat sagen i bero i afventen af kirkeministerens endelige stillingtagen.

Formanden for Danske Krematoriers Landsforening har supplerende oplyst, at der – så vidt han ved – i Holland er indgået aftale mellem et eller flere hollandske krematorier og et andet firma end Orthoscrap, hvorefter der ikke er tale om omsmelting og genbrug af metaller fra hofteproteser, men om udvinding af ædelmetaller hidrørende fra guldtænder og smykker. Det forlyder, at det udvundne guld sælges, og at overskuddet ved

udvindingen udloddes til forskellige gode formål. Hvilke formål det konkret drejer sig om, og hvordan udlodningen foregår, er ikke blevet oplyst, og der foreligger heller ikke mere præcise informationer om den økonomiske størrelsesorden i den forbindelse. Danske Krematoriernes Landsforening har i øvrigt ikke kendskab til det nærmere indhold af denne anden aftale, men foreningens formand understreger, at der fra dansk side hverken har været forhandlinger eller planer om at indgå en sådan aftale, hvorfor foreningen finder det særdeles beklageligt, hvis offentligheden i Danmark har kunnet få indtryk heraf.

b. Andre aftaleforhold

Gennem deres medlemskab af Danske Krematoriernes Landsforening er krematorierne i Danmark tilsluttet *The International Cremation Federation*, i hvilken kirkegårdsleder Claes Foghmoes i øvrigt er valgt til vicepræsident. Den internationale sammenslutning har udarbejdet et sæt etiske regler. I punkt 8 i disse regler tages der afstand fra kommercialisering af produkter og rester fra kremering, idet det under overskriften "Ban on the Commercialisation of Products or Residue of Cremation" hedder, at "The products or residue of a cremation shall not be used for any commercial purpose."

c. Krematoriernes praksis i Danmark

Gennem samtaler med ovennævnte personer og i forbindelse med det nævnte besøg på Gladsaxe krematorium er det konstateret, at der ved kremering sker en fuldstændig forbrænding af organisk materiale. Kun uorganisk materiale bliver tilbage. Således forbrændes alt kulstof, og det forsvinder som kulstøv sammen med vanddamp og evt. andre gasser samt røgpårtikler, idet ovnene er indrettet på en sådan måde, at der sikres fuld udglødning af knogler og en så fuldstændig afbrænding af røggasser som muligt. I et særligt anlæg (en såkaldt askebereder) efterbehandles resterne efter kremeringen; større knoglestumper knuses, og der bliver således kun en lille del af det oprindelige menneske tilbage.

Efter kremeringen frasorteres søm, skruer og bræddebolte fra kistehåndtag m.v., som hidrører fra kisten, men også metaldele, der hidrører fra ting, som efter den afdødes eller

de pårørendes ønske eller på anden måde er fulgt med den afdøde i kisten, sorteres fra og kommer ikke i urnen. Det gælder således lomme- eller armbåndsurre, lommeknive, pilleæsker og andet tilsvarende, som iflg. Krematorieforeningens formand normalt ikke kommer i urnen, idet man i foreningen principielt finder, at urnen så vidt muligt ikke bør rumme andet end den afdødes aske.

Det skal udtrykkeligt fremhæves, at guld fra vielsesringe, smykker og tandsæt efter det oplyste blander sig med asken ved kremeringen. Det lader sig ikke let adskille fra denne. En sortering ville kræve særligt søge- og sorteringsudstyr, som man ikke råder over på danske krematorier, hvor ædelmetalresterne derfor indeholdes i asken efter den afdøde og lægges i urnen. Som foran nævnt er det Krematorieforeningens holdning, at en sortering med henblik på at udskille ædelmetaller ikke bør søges indført i Danmark.

Indopererede hofte- og andre proteser, marvsøm, skinner og lignende udgør et særligt problem af praktisk natur, idet det ikke er muligt at anbringe dem i urner af sædvanlig størrelse. Hofteproteser har efter det oplyste i reglen en størrelse på 13 – 16 cm, men kan i visse tilfælde have en længde på indtil 30 cm. Ikke alene er det derfor vanskeligt at forestille sig, at det praktiske problem skulle kunne løses ved fremstilling af særligt store urner, men noget sådant kan heller ikke betragtes som nogen løsning på problemet, idet man i dag - i overensstemmelse med den afdødes eller de pårørendes ønsker - i helt overvejende grad anvender urner af forgængeligt materiale. Når den 10 år lange fredning af et urnegravsted er til ende, ville man således fortsat stå med metalproteser, hvis bortskaffelse der da alligevel måtte tages stilling til. Det samme er umiddelbart tilfældet, hvor der i henhold til lov om begravelse og ligbrænding er givet tilladelse til, at brug af urne kan undlades, således at asken blandes direkte med jorden.

Tidligere er proteser efter kremering gået til fyld, men i de senere år er de mange steder blevet samlet i kasser, der – når de var fyldt - er blevet diskret begravet på en kirkegård. Det kan ikke udelukkes, at sådanne kasser senere er blevet gravet op, og indholdet i nogle tilfælde alligevel blevet behandlet som almindeligt metalaffald.

Det skal tilføjes, at proteser o.l., som stammer fra afdøde, der er blevet kistebegravet på kirkegårdsene, også kan komme for dagens lys f.eks. i forbindelse med sløjfning af grave. De kirkegårdsledere, som arbejdsgruppen har talt med, har givet udtryk for, at det var ønskeligt, om også dette problem kunne finde en acceptabel løsning i forbindelse med de bestemmelser, der måtte blive truffet i forbindelse med den aktuelle sag.

I anledning af sagen har Dansk Krematoriernes Landsforening anmodet de 32 medlemskrematorier om at give oplysning om deres hidtidige praksis, og formanden har herom kunnet oplyse, at nedgravning på kirkegården af metalproteser m.v. foretages af 19 krematorier, mens 7 krematorier hidtil har afleveret proteserne til en skrothandler – i flere tilfælde sådan, at personale fra det pågældende krematorium forbliver på stedet, indtil proteserne er destrueret, sammenpresset eller lignende. For de øvrige krematoriernes vedkommende foreligger ikke svar, men generelt forekommer det at være holdningen, at man nu vil afvente kirkeministerens endelige afgørelse, idet man på denne baggrund foreløbig opbevarer metalproteserne i krematorierne.

Indopererede pacemakere skal fjernes fra liget før kremering, fordi de eksploderer og kan anrette skader på krematorieovnen. Ved dødsfald uden for sygehusene er bedemanden opmærksom på dette, når familien vælger (eller afdøde har valgt) ligbrænding. Det foreligger oplyst, at der mellem Sygesikringens Forhandlingsudvalg og Praktiserende Lægers Organisation er indgået aftale om praktiserende læger fjernelse af pacemakere. Efter dødsfald på sygehusene fjernes pacemakerne i de fleste tilfælde her.

IV. DET ETISKE RÅDS OVERVEJELSER

Det Ethiske Råd har i sine overvejelser taget udgangspunkt i, at der i alle kulturer er knyttet ritualer til døden og til, hvordan der tages afsked med den døde. I Danmark var det tidligere almindeligt, at afdøde blev i hjemmet i dagene, der fulgte. Ofte lå afdøde i åben kiste i hjemmet, indtil begravelsen kunne foregå. Forberedelserne til begravelsen blev førhen foretaget af landsbylauget eller de pårørende, men er i dag i almindelighed blevet

overtaget af bedemænd, som bl.a. gør arbejdet med at vaske afdøde, lægge liget i kiste og køre det til og fra kirke eller kapel.

I Danmark får langt de fleste i dag en såkaldt kirkelig begravelse eller bisættelse inden for Folkekirken eller et andet religiøst trossamfund. I 1992 drejede det sig om 93% af alle dødsfald. Det er oplyst, at kirkelig begravelse under nærmere omstændigheder er mulig inden for Folkekirken, selv om den afdøde ikke har været medlem heraf; om de øvrige trossamfunds praksis i så henseende foreligger ingen samlet oversigt.

Til den kirkelige handling hører et ritual, og f.s.a. Folkekirken stammer den ældste eksisterende kilde hertil fra 1535. Som en vigtig del af begravelsesritualet indgår en personlig ligtale. Et menneskes afsked med livet og med de pårørende skal forme sig værdigt. En væsentlig betydning af ritualen er at minde om, at det drejer sig om begravelse af et menneske, en person og ikke et objekt eller et dyrekadaver. Som det fremgår af *Betænkning om konfirmation og begravelse* (Betænkning nr. 1100 fra 1987) skal ritualen for den afdøde tværtimod understrege "det enstående, det særlige, det egenartede, det uerstattelige ved dette menneskes nu afsluttede livsforløb."

Fra midten af 1800-tallet begyndte læger at argumentere for ligbrænding af hygiejniske grunde. Man var bange for forurening af drikkevandet og for smittefare. 1881 stiftedes Foreningen for Ligbrænding, og i 1886 opførtes det første krematorium. Den første kremering fandt sted samme år. Lov om ligbrænding er blevet vedtaget 1892, 1950 og senest 1975. Kremering er efterhånden blevet hyppigere end kistebegravelse. Fra 1991 til 1999 har der været en let stigning i kremeringernes procentvise andel, nemlig fra 68 % til 71 %. De anførte procenttal afspejler et gennemsnit for hele landet, idet der er betydelige regionale forskelle; andelen af kremeringer øst for Storebælt var i 1999 på 85 % mod 60 % vest for Storebælt; her har den relative stigning siden 1991 til gengæld været større end øst for Storebælt.

Sproget skelner mellem *begravelse*, som er den handling, der afsluttes med jordfæstelse og jordpåkastelse på kirkegården - kistebegravelse, og *bisættelse*, som er betegnelsen for

jordpåkastelse i kirken, hvorefter kisten føres til krematorium for at brændes. I daglig tale skelnes der dog ikke konsekvent mellem begreberne.

Uanset om den ene eller den anden form vælges, afspejler den traditionelle adfærd og de ritualer, der knytter sig hertil, et udbredt ønske om, at begravelser og bisættelser skal foregå på en værdig måde, der viser respekt for de stærke følelser, et dødsfald giver anledning til hos både de nærmeste pårørende og andre. Reglen om årelang fredning af gravsteder og ovennævnte cirkulærebestemmelse om, at ligets behandling og brænding skal foregå *sømmeligt*, må ses i sammenhæng hermed.

Efter Det Ethiske Råds opfattelse viste den debat, der opstod i forbindelse med den offentlige omtale af Danske Krematoriernes Landsforenings aftale med det hollandske firma, at befolkningens reaktioner herpå ikke var entydige, hvilket kan have haft sammenhæng med, at omtalen i nogle medier mere handlede om udvinding af ædelmetaller efter guldtænder og smykker end om metalproteser. Det må samtidig konstateres, at mens nogle mennesker fandt tanken om omsmelting af proteser og genbrug af metallet stærkt stødende, gav andre udtryk for, at de betragtede en sådan fremgangsmåde som aldeles problemfri i etisk henseende.

Det er Det Ethiske Råds opfattelse, at hensynet til de pårørendes og andres følelser må tillægges afgørende vægt. Respekt for menneskelige følelser er et etisk bestemt krav, og i en situation, hvor nogle mennesker måske ikke føler sig berørt af en praksis, som andre finder stærkt stødende, er det som udgangspunkt naturligt at lade hensynet til de sidstnævnte veje tungest.

Væsentligt er det i den forbindelse også, at befolkningen kan have tillid til, at begravelsesvæsenets og krematoriernes virksomhed er baseret på denne respekt for menneskelige følelser - også i situationer, hvor de pårørende ikke er til stede. Dette gælder tillige kravet om en respektfuld sproglig fremstilling af foreliggende spørgsmål og problemer i forbindelse med kremeringen.

Det er formentlig en almindelig forventning, at såvel ligets aske som alt, der efter den afdødes eller de pårørendes ønske har fulgt den døde i kisten, samles i urnen, så vidt det overhovedet er muligt. Uanset, at Det Ethiske Råd har forståelse for Krematorieforeningens synspunkt om, at urnen ikke bør rumme andet end den afdødes aske, tager rådet dog afstand fra eventuel bortsortering af visse personlige effekter. I særlig grad tager Det Ethiske Råd afstand fra enhver frasortering og udnyttelse af guld fra tænder og smykker. Noget sådant strider efter rådets opfattelse klart mod de etiske krav, der må stilles til kremering, hvortil kommer, at det for mange er forbundet med historiske mindelser, som gør området yderligere følsomt.

Det må samtidig erkendes, at der med hensyn til metalproteser og andet lignende af mindre personlig karakter, som på grund af størrelse ikke kan finde plads i urnen, foreligger et konkret praktisk problem, hvis eksistens ikke kan afvises, men som bør finde en etisk acceptabel løsning i overensstemmelse med kravet om sømmelig behandling af afdødes lig.

Det Ethiske Råd finder, at permanent nedgravning på kirkegården af metalproteser m.v., der ikke kan forurene, kan være en praktisk anvendelig fremgangsmåde, der for så vidt ikke giver anledning til etiske betænkeligheder. Derimod kan det ud fra hensynet til at respektere menneskers følelser være etisk diskutabelt, hvis proteserne senere graves op og behandles som almindelig metalaffald, og det bør i den forbindelse fremhæves, at risikoen herfor er nærliggende, når henses til, at proteserne uundgåeligt vil komme frem i forbindelse med, at jord opgraves og behandles, når kistegravsteder på et tidspunkt sløjfes.

Det Ethiske Råd har derfor forståelse for, at Danske Krematoriers Landsforening har søgt udvej for en permanent løsning på det opståede problem. Omsmeltning ses i den forbindelse i sig selv som en kontrolleret og etisk forsvarlig løsning på bortskaffelsesproblemet, idet det derved undgås, at proteserne ender hos almindelige skrothandlere med risiko for behandling og videresalg i en form, der strider mod de etiske krav, som må stilles. Det må imidlertid være en forudsætning, at bortskaffelsen og

omsmeltningen tilrettelægges på en sådan måde, at den får karakter af en nødvendig udførelse af kremeringen, der ikke sigter på økonomisk vinding.

Efter Det Etske Råds opfattelse må sømmelighedskravet således forudsætte, at der ikke i krematoriernes regi sker kommercialisering af den nødvendige bortskaffelse af proteser. Dette synspunkt fremstår som værende i overensstemmelse med ICF's etiske kodeks, og holdningen bør efter Det Etske Råds opfattelse fortsat fastholdes af danske repræsentanter i ICF's organer. Ingen – hverken private eller offentlige institutioner o.l. — bør have økonomiske interesser i den nødvendige bortskaffelse. Omkostninger ved gennemførelsen af omsmeltingen bør ligesom transport- og andre omkostninger i givet fald betragtes som en almindelig driftsudgift for krematorierne, og den metalværdi, der eventuelt måtte foreligge efter omsmeltingen, bør medgå til generel nedsættelse af krematoriernes driftsudgifter og ikke udloddes til andre formål.

For fuldstændighedens skyld har Det Etske Råd tillige drøftet, om hensynet til de holdningforskelle, som måtte gøre sig gældende, kunne tale for, at spørgsmålet om valg af fremgangsmåde i det enkelte tilfælde skulle være bestemt af den afdøde eller de pårørendes ønsker. En sådan ordning ville imidlertid medføre en betydelig og kompliceret ekstra administration, hvis alle valgmuligheder skulle tilgodeses, og alle valg respekteres, hvortil kommer, at de pårørendes stillingtagen til spørgsmålet i mange tilfælde må antages at ville indebære en yderligere følelsesmæssig belastning. Ud fra en samlet afvejning af de modstående hensyn finder rådet derfor ikke anledning til at anbefale kirkeministeren, at en fælles og etisk fuldt acceptabel løsning på problemerne kompliceres yderligere.

Derimod vil Det Etske Råd finde det hensigtsmæssigt, at oplysning om, hvordan man på krematorier og kirkegårde forholder sig med hensyn til hofteproteser efter afdøde, på en naturlig og passende måde indgår som et element i den generelle information om begravelse og ligbrænding, der – eventuelt på forespørgsel – gives af begravelsesforretninger, kirkegårde og krematorier.

V. RÅDETS ANBEFALINGER

Det Ethiske Råd anbefaler, at kirkeministeren som en for krematorierne bindende regel fastsætter, at ædelmetaller fra smykker og tænder samt rester fra ting, som den døde er givet med i kisten, ikke må sorteres fra, men så vidt muligt skal følge asken i urnen.

Rådet anbefaler endvidere, at den nødvendige bortskaffelse af metalrester fra indopererede proteser m.v., som på grund af deres størrelse ikke kan anbringes i urnen, og som ikke nedgraves permanent på kirkegården, kan ske ved omsmelting under forudsætning af, at det sker på en sømmelig måde, og at der ikke knyttes økonomiske interesser hertil. Rådet anbefaler således, at kirkeministeren som en for krematorierne bindende regel fastsætter, at omkostninger ved gennemførelsen af omsmeltingen ligesom transport- og andre omkostninger skal betragtes som en almindelig driftsudgift for krematorierne, og at den metalværdi, der eventuelt måtte foreligge efter omsmeltingen, skal medgå til generel nedsættelse af krematoriernes driftsudgifter og ikke må udloddes til andre formål.

Det Ethiske Råd anbefaler endelig, at kirkeministeren ophæver det midlertidige forbud mod at benytte den omhandlede aftale på det tidspunkt, hvor Danske Krematoriernes Landsforening for ministeriet har forelagt en skriftlig aftale med et eller flere firmaer, og hvor aftalen dokumenterer, at bortskaffelse og omsmelting samt den dermed forbundne driftsøkonomi er tilrettelagt i overensstemmelse med rådets foranstående anbefalinger.